

<https://doi.org/10.18778/2299-8403.04.15>

Bartłomiej CZYŻEWSKI*

LISTA UCZNIÓW PAŃSTWOWEJ PREPARANDY NAUCZYCIELSKIEJ W UNIEJOWIE Z ROKU SZKOLNEGO 1925/1926

Zarys treści: Autor tekstu, na podstawie *Polskiej Deklaracji o Podziwie i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, uzupełnia listę i podpisy 56 uczniów Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie z roku szkolnego 1925/1926.

Słowa kluczowe: lista uczniów, Uniejów, preparanda nauczycielska, 1925/1926, deklaracja, USA

W tomie 2 „Biuletynu Uniejowskiego” z 2013 r. ukazał się artykuł Piotra Gołdyna dotyczący Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie, działającej w latach 1921–1926¹. W swoim tekście autor szeroko opisuje i analizuje dzieje tej zapomnianej dzisiaj instytucji, powołując się na znajdujące się w Archiwum Państwowym w Poznaniu dokumenty, m.in. na zachowany spis uczniów uniejowskiej preparandy z roku szkolnego 1921/1922².

Dla przypomnienia, preparandy nauczycielskie były to dwuletnie, koedukacyjne zakłady naukowe przeznaczone dla dzieci w wieku od 12 do 15 lat, które ukończyły co najmniej czterooddziałową szkołę podstawową i chciały wstąpić do seminarium nauczycielskiego. Tak więc, pod względem poziomu naukowego, preparandy odpowiadały wyższym klasom szkoły powszechnej, ale pod kątem organizacyjnym, zarówno w dziedzinie naukowej, jak i wychowawczej, bliżej im było do seminariów nauczycielskich³. Pierwsza placówka tego typu powstała 1 II 1918 r. w Pułtusku, natomiast interesująca nas Preparanda Nauczycielska

* Bartłomiej Czyżewski, magister prawa, asystent sędziego w Sądzie Apelacyjnym w Łodzi, członek Towarzystwa Genealogicznego Centralnej Polski.

¹ P. Gołdyn, *Wyjątki z dziejów Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie (1921–1926)*, „Biuletyn Uniejowski”, t. 2, 2013, s. 113–124.

² Archiwum Państwowe w Poznaniu, Państwowa Preparanda Nauczycielska w Uniejowie, Adresy uczniów I kursu 1921–1922, sygn. 14.

³ *Preparandy Nauczycielskie*, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1922, s. 10.

w Uniejowie rozpoczęła swoją działalność w roku szkolnym 1921/1922, zaś jej zamknięcie nastąpiło w czerwcu 1926 r., wraz z zakończeniem roku szkolnego.

Opisana przez Piotra Gołdyna lista to nie jedyny wykaz osób uczęszczających na zajęcia w ww. instytucji. W trakcie swoich poszukiwań genealogicznych natknąłem się na „spis” uczniów tej szkoły z roku szkolnego 1925/1926, czyli ostatniego roku działalności uniejowskiej Państwowej Preparandy Nauczycielskiej. Znajduje się on w *Polskiej Deklaracji o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*⁴ z 1926 r., która obecnie jest mało znanym i wykorzystywanym źródłem informacji historycznej, warto więc poświęcić mu kilka słów.

Polska Deklaracja... jest wyraźnym śladem po panującej w okresie II Rzeczypospolitej fascynacji Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej oraz wyrazem wdzięczności dla tego kraju. Uczucia te wiązały się zarówno z polską emigracją za ocean, jak również z działaniami USA w okresie I wojny światowej na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości. W szczególności odnosiły się do programu pokojowego przedstawionego Kongresowi USA przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Thomasa Woodrowa Wilsona w dniu 8 I 1918 r., gdzie w XIII punkcie podnosił, że „Powinno powstać niezawisłe państwo polskie obejmujące terytoria zamieszkałe przez ludność niezaprzeczalnie polską, któremu powinno się zapewnić wolny dostęp do morza; niezawisłość polityczna, gospodarcza oraz integralność terytoriów zamieszkałych przez tę ludność będą zagwarantowane mocą konwencji międzynarodowej”⁵. Materialnym wyrazem tychże uczuć i atmosfery wdzięczności, panujących w międzywojennej Polsce, była m.in. przedmiotowa *Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* z 1926 r.

Według strony Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych *Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* jest to zbiór 111 bogato zdobionych tomów zawierających pozdrowienia i podpisy złożone przez przedstawicieli władz II Rzeczypospolitej, osoby duchowne, przedsiębiorców, działaczy społecznych, wojskowych, naukowców, a także ok. 5,5 mln uczniów polskich szkół. Kolekcja ta została opracowana i dostarczona do Białego Domu w 1926 r. w związku z obchodami 150. rocznicy ogłoszenia amerykańskiej Deklaracji Niepodległości⁶. Warto podkreślić, że pierwsze 13 tomów *Polskiej Deklaracji o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* zostało zeskanowanych i umieszczonych w Internecie, co pozwala na zapoznanie się chociaż z częścią tego ogromnego zbioru. Niestety, z powodów finansowych obecnie nie jest planowane przeprowadzenie digitalizacji pozostałej części kolekcji.

Analiza dostępnych *on-line* tomów *Polskiej Deklaracji*... pozwala stwierdzić, że woluminy pochodzące ze szkół nie mają charakteru jednolitego i różnią

⁴ *Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, 1926 r., t. 13, s. 203.

⁵ W. Wilson, *14 punktów*, [w:] Wiesław Władysław, Piotr Zmelonek, Tadeusz Zawadzki (red.), *Wielkie mowy historii*, t. 2, Polityka Spółdzielnia Pracy, Warszawa 2006 r., s. 216.

⁶ <http://international.loc.gov/intldl/pldehtml/pldechome.html> (dostęp: 15 VII 2014 r.).

się od siebie zarówno grubością, jak i liczbą placówek, których przedstawiciele złożyli swoje podpisy na ich kartach. Część ksiąg złożyły pojedyncze, konkretne uczelnie, będące szkołami wyższymi (np. Uniwersytet Jagielloński – tom III, Akademia Górnicza – tom IV, Państwowy Instytut Dentystyczny – tom V). Tomy te nie należą do najbardziej okazałych, a ich objętości są w przedziale 6–13 stron. Pozostałe księgi są to już bardzo obszerne woluminy, posiadające od 404 aż do 448 stron (wyjątkiem jest tom X, mający tylko 248 stron). Na marginesie można dodać, że woluminy VII–XIII zawierają informację, iż zostały wydrukowane przez Zakłady Wydawnicze „M. Arct” w Warszawie, w pozostałych tomach brak jest wskazania, kto był odpowiedzialny za druk.

Niestety, brak jest informacji dotyczących systemu, w jakim prowadzono wpisywanie poszczególnych szkół do kolejnych tomów. Brak jest również danych dotyczących tego, czy na kartach *Polskiej Deklaracji o Podziw i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* podpisy składali wszyscy pracownicy oraz uczniowie z każdej szkoły, czy też poszczególne, wskazane wcześniej, klasy bądź osoby. Listy należy więc weryfikować ze spisami bądź dziennikami z konkretnych placówek oświatowych, o ile takowe się zachowały i są dostępne do wglądu.

Piotr Gołdyn w swoim artykule zaznacza, że w zbiorach archiwalnych, znajdujących się w Archiwum Państwowym w Poznaniu, przechowywana jest łącznie lista 42 uczniów z pierwszego roku działalności Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie, tj. z roku szkolnego 1921/1922⁷. Do tej pory był to jedyny znany i opisany spis kursantów tej uniejowskiej szkoły. Dzięki karcie Preparandy w Uniejowie, znajdującej się w *Polskiej Deklaracji o Podziw i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, mamy możliwość poznania nazwisk osób uczęszczających na zajęcia w roku szkolnym 1925/1926. Na dokumencie tym znajduje się łącznie 59 podpisów, z czego trzy należą do pracowników placówki: kierownika Zenona Karolakowskiego oraz nauczycieli Anny Łopacińskiej i Stanisława Biedy. Pozostałych 56 podpisów zostało złożonych przez uczniów – 24 dziewczęta i 31 chłopców (jednego podpisu nie da się przypisać według płci z uwagi na niepodanie imienia przez podpisującego, widnieje jedynie „J. Filipczak”). Nazwiska pracowników zostały oddzielone od podpisów uczniów i różnią się od nich formą. Zostały bowiem złożone u szczytu karty, mają formę parafki (ZKrolakowski, StBieda, AŁopacińska) i zostały pod nimi umieszczone wskazania funkcji jakie osoby pełniły w placówce (kierownik, nauczyciel, nauczycielka).

Podpisy uczniów znajdują się w części centralnej karty i złożone zostały w szesnastu rzędach. W kolejności alfabetycznej, przy zachowaniu oryginalnej pisowni i brzmieniu imion i nazwisk, uczniami Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie w roku szkolnym 1925/1926 byli: Henryka Adamska, Helena Andrzejczakówna, Marja Bednarkówna, Marya Będkowska, Eugenjusz Błaszczyk, Kazimierz Bronert, Jan Chawałkiewicz, Sabina Cyranowska, Bolesław Czupryn,

⁷ P. Gołdyn, *Wyjątki z dziejów...*, s. 115.

Feliksa Dekówna, J. Filipczak, Marta Graczykówna, Antoni Gruchot, Stanisław Jabłoński, Stanisław Janczak, Władysław Józefowicz, Celina Kamecka, Józef Klimczak, Michał Kłysiński, Czesław Kubisiak, Władysława Kurawianka, Henryk Leoniak, Czesław Lewandowski, Józef Lewandowski, Anna Ławniczakówna, Bronisława Łukaszewska, Janina Marciniakówna, Franciszek Miłos, Janina Miśkiewiczówna, Jadwiga Nowacka, Jan Pastusiak, Józef Pełka, Kornela Prażanowska, Józef Ratajek, Ignacy Serwina, Wanda Siwińska, Kazimierz Siwiński, Józef Skonieczka, Marja Skrobirandówna, Stefan Smykuła, Helena Szererbińska, Lucjan Szypulski, Lucjan Święcicki, Antoni Tomczyk, Józef Tomczyk, Eugenja Tybianowska, Jan Tylka, Jan Urbańczyk, Maryjanna Walczykowska, Stefan Wągrowski, Helena Witkowska, Kazimierz Wojciechowski, Jula Wróblewska, Danuta Zdzierżyńska, Krystyna Zdzierżyńska, Flora Zielonkówna.

Niestety, nie jest możliwe wskazanie, które z wyżej wymienionych osób uczęszczały na kurs I, a które na kurs II, albowiem brak jest zaznaczonego jakiegokolwiek podziału na samej karcie z podpisami.

Ponadto, na karcie Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie znajdującej się w *Polskiej Deklaracji o Podziw i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* umieszczono również dwie pieczęcie. U szczytu strony odbito stempel z tekstem w czterech wersach: „PAŃSTWOWA / Preparanda Nauczycielska / w UNIEJOWIE / pow. Turecki, pocz. Uniejów”. U dołu karty widoczna jest natomiast pieczęć okrągła, na którą składają się godło Rzeczypospolitej Polskiej – wizerunek Orła Białego zgodnego z ustawą z 1 sierpnia 1919 r.⁸, oraz napis otokowy: „* Państw. Preparanda Nauczycielska * w UNIEJOWIE”.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że jedną z podpisujących się uczennic jest Helena Witkowska. Jak podaje Piotr Gołdyn w swoim tekście, 19 czerwca 1925 r. kierownik Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Ozorkowie zwrócił się do placówki w Uniejowie z prośbą o przyjęcie do szkoły Heleny Witkowskiej, która o takie przeniesienie wnioskowała. Osiem dni później otrzymał odpowiedź informującą, że Rada Pedagogiczna Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie podjęła decyzję o nieprzyjęciu w poczet kursantów wnioskującej z uwagi na zaledwie „dobrą” ocenę ze sprawowania⁹. Jak jednak widać udało się przenieść Helenę Witkowską do uniejowskiej Preparandy. Przyjmuję bowiem, że chodzi tutaj o tę samą osobę, albowiem trudno uwierzyć, że w niniejszej sytuacji przy tak zaskakującej zbieżności danych mielibyśmy do czynienia z dwiema różnymi Helenami Witkowskimi.

Jak więc widać *Polska Deklaracja Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, mimo że jest jedynie zbiorem podpisów, może stanowić niezwykle cenne źródło informacji. W szczególności jest to niezmiernie istotny zbiór dla osób poszukujących swoich przodków, którzy dzięki odnalezieniu nawet niewyraźnego

⁸ Ustawa z 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U., 1919 r., nr 69, poz. 416).

⁹ P. Gołdyn, *Wyjątki z dziejów...*, s. 119.

bądź koślawego podpisu swego antenata zyskują znaczącą, często bezcenną, pamiątkę i namacalny ślad przeszłości. Niejednokrotnie takie znalezisko pozwala na potwierdzenie bądź zweryfikowanie rodzinnej legendy albo opowieści. Niestety, jak już wcześniej podkreśliłem, obecnie ogólnodostępnych jest jedynie pierwszych 13 tomów. Warto jednak wskazać, że zdigitalizowane i umieszczone na stronie internetowej amerykańskiej Biblioteki Kongresu książki zostały, wysiłkiem pasjonatów, w pełni zindeksowane, a dzięki zamieszczonej w Internecie wyszukiwarce nazwisk, poszukiwanie konkretnych osób, które mogły podpisać się w 1926 r. w *Polskiej Deklaracji Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, jest obecnie dużo łatwiejsze¹⁰.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Poznaniu, Państwowa Preparanda Nauczycielska w Uniejowie (zespół nr 5501).

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1919 r., nr 69, poz. 416).

Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych, 1926 r., t. 13.

Literatura

Gołdyn P., *Wyjątki z dziejów Państwowej Preparandy Nauczycielskiej w Uniejowie (1921-1926)*, „Biuletyn Uniejowski”, t. 2, 2013, s. 113–124.

Woodrow Wilson, *14 punktów*, [w:] W. Władyka, P. Zmelonek, T. Zawadzki (red.), *Wielkie mowy historii*, t. 2, Polityka Spółdzielnia Pracy, Warszawa 2006.

Preparandy Nauczycielskie, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1922.

Źródła internetowe

<http://international.loc.gov/intldl/pldehtml/pldechome.html>; dostęp 18.11.2014 r.

<http://deklaracja.genealodzy.pl/>; dostęp 18.11.2014 r.

[Wpłynęło: luty 2015; akceptacja: marzec 2015]

THE LIST OF STUDENTS OF THE PUBLIC TEACHERS PREPARANDA IN UNIEJÓW FROM SCHOOL YEAR 1925/1926

Summary

The author of the text found in “Polish Declaration of Admiration and Friendship for the United States” a complete list and signatures of 56 students of the Public Teachers Preparanda in Uniejów from the school year 1925/1926.

Key words: list of students, Uniejów, teachers preparanda, 1925/1026, Declaration, USA

¹⁰ Wyszukiwarka dostępna jest pod adresem: <http://deklaracja.genealodzy.pl/>